

EL NACIONALISME CATALÀ: PROBLEMES D'INTERPRETACIÓ

JOSEP TERMES

Col·loqui d'Historiadors (Barcelona, 3-4 de maig de 1974),
Centre d'Estudis Històrics Internacionals (CEHI)
i Fundació Jaume Bofill
Índice Histórico Español, ISSN: 0537-3522, 125/2012: 19-74

Quan vam començar a parlar de la possibilitat de fer unes reunions d'historiadors, es va suscitar la necessitat d'entrar en el tema d'estudis i noves interpretacions del fet nacional. En aquest moment —i sense menysprear, ans el contrari, l'interès de l'estudi del que fa referència a les Illes, al País Valencià o al Rosselló—, ens centrarem, almenys per la meua part i momentàniament, al cas concret del Principat de Catalunya. Cal dir que el tema, per a mi, està molt obert, i, en conseqüència, em limitaré a seguir una mena de guió de coses que jo he treballat una mica, qüestions a debat o temes que em sembla que valdria la pena d'enfocar de cara a futurs treballs d'investigació.

He considerat sis punts diferents, de diversa magnitud:

- Un primer punt, que en podríem dir una qüestió de noms, és el problema de la terminologia en els treballs.
- El segon és el de la crisi d'uns conceptes generals, com la idea historiogràfica de nació, nacionalitat, etc.

- El tercer, molt breu, són simplement els antecedents que tenim d'estudis sobre aquests temes.
- El quart se centra a l'entorn de certs corrents actuals en els quals es desenvolupa la investigació.
- El cinquè és una llista de temes generals que són els que poden donar més fruit, si es treballen més i si s'investiga.
- I, per últim, el sisè, és el cas concret (que em sembla més concret) del treball que estic fent sobre el moviment obrer i la qüestió nacional a Catalunya en el període de la proclamació de la Segona República.

1) El primer punt és el que hem qualificat de *qüestió de noms*. Els historiadors, que ens trobem tots plegats, poc o molt, directament o indirectament, influïts per una certa terminologia marxista (sense que això vulgui dir necessàriament una militància política del mateix signe), dels problemes dels moviments d'afirmació nacional, d'entrada, no sabem com dir-ne: *problema nacional, fet nacional* o bé *qüestió nacional*... Per exemple, un dels llibrets publicats pel PSUC de Catalunya l'anomena *problema nacional català*. És una manera d'enfocar o de donar nom al tema que crec que en principi hauríem d'evitar, perquè si es qualifica la qüestió de «problema» sembla que s'indiqui una qüestió anguniosa, difícil o malaltissa, que cal liquidar, que cal arreglar per quedar tranquils i contents (com una malaltia que es té: un problema), i, una volta està arreglada, ja no se'n parla més. En aquest sentit em sembla que seria millor parlar de *fet nacional* o, en tot cas, de *qüestió nacional*.

Un segon problema de terminologia és, per a mi, el fet de parlar de *nació gran* (en el nostre cas la *nació gran* seria Espanya) i de *minories nacionals*, és a dir pressuposant que una *nació gran* engloba o conté distints grups menors, secundaris, que es poden anomenar *minories nacionals*. Em sembla més correcte, en canvi, parlar de *nacionalitats en distinta fase d'evolució*.

Una altra qüestió de noms és també la de parlar de *fet nacional* o bé de *nacionalisme*. Ben sovint alguns historiadors o polítics tendeixen a assimilar tot fet nacional, tota reivindicació nacio-

nal, al terme més restringit de *nacionalisme*, amb tota la càrrega pejorativa que això pot portar per a aquest moviment, ja que es pressuposa que el nacionalisme és burgès, que el nacionalisme és oposat a l'internacionalisme, que el nacionalisme comporta uns nivells de chauvinisme i, àdhuc, de racisme, etc. En tot cas, em sembla també que parlar de *fet nacional*, de *moviments d'afirmació nacional*, és més clar com a concepte, és menys equívoc que no pas *nacionalisme*.

2) Aquests conceptes ambigus com *nació*, *nacionalitat* o fins i tot *poble* (ben sovint anomenats *nacionalitat catalana*, *poble català*), aquests mòduls historiogràfics, estan bastant en crisi: això resulta claríssim, almenys per a mi.

Per exemple, fins ara una sèrie d'historiadors europeus han utilitzat sovint el concepte de *nació* com a *nació Estat*, i, en conseqüència, quan parlen de *nacionalisme* se sobreentén que es refereixen al *nacionalisme francès*, al *nacionalisme espanyol* o al *nacionalisme britànic*.

Això revela, d'una banda, una concepció eurocentrista molt clara. I, de l'altra, quan la historiografia marxista —que per a mi és la dominant en aquests moments, directament o indirectament— ha parlat de *mòduls historiogràfics*, inclou el concepte *mode de producció*, el concepte *classe social* i el concepte *Estat*, i, en canvi, arracona molt, o considera molt poc, la idea de *fet nacional de les minories nacionals* (almenys fins a l'actualitat: vegeu els números dedicats per *Partisans* o per *Temps Modernes* a la qüestió a França). Bé, doncs, em sembla claríssim que la historiografia marxista —que, repeteixo, és predominant i, en conseqüència, crec que és la més important d'analitzar— no utilitza la idea nacional com un mòdul històric operatiu: parla de classes socials, té molt tipificat el que això pot donar lloc, o el mode de producció, o el paper de l'Estat. Però no ha valorat una idea: que els pobles (cada poble és, al meu entendre almenys, una nacionalitat, o cada nacionalitat és un poble) tenen unes característiques psicològiques, ètniques, lingüístiques... peculiars, i que aquest fet dóna lloc, al llarg de la història, a una sèrie de característiques

històriques pròpies que permeten d'interpretar els fets de la història i, per tant, hem de donar-hi importància.

Dins de la historiografia marxista és evident que la idea que es té del fet nacional és, sobretot, a partir de la revolució bolxevic, una idea directament basada en el famós fulletó de Stalin sobre el problema nacional (que és, fonamentalment, una aplicació, em sembla, de les teories de Lenin; encara que després, amb la política concreta de l'URSS, Stalin desbordi i entri en un pragmatisme de la qüestió nacional al qual Lenin potser no hauria arribat mai). En tot cas és evident que les idees que tenen els historiadors o, en tot cas, els polítics marxistes a Catalunya que treballen amb aquests conceptes estan directíssimament influïdes, repeteixo, pel famós treball de Stalin. Ara bé, aquest treball o aquestes idees bàsiques em sembla que comencen a ser força unànimement atacades i no tan sols pels historiadors no marxistes, sinó àdhuc per alguns que formen part d'aquest corrent metodològic.

Aquesta definició de la nacionalitat és combatuda, en part, per evidentment esquemàtica. En segon lloc, per molt incompleta: sembla clar, i, valgui la generalització, que el concepte o l'estudi que s'ha fet sobre nacionalitat ha estat incapaç d'interpretar els conflictes nacionals europeus del segle xx. Per exemple, no pot recollir ni s'adapta gaire a la idea nacional que hi ha en aquests moments als països subdesenvolupats, ni tampoc és capaç d'interpretar els fenòmens nacionalistes dins del mateix terreny dels actuals països socialistes; és a dir, no és capaç d'interpretar la pervivència del fet nacional dins del socialisme (com és el cas de Romania, de Iugoslàvia, dels diferents pobles que formen Iugoslàvia, etc.). O bé, per posar un altre exemple, amb motiu d'unes breus pel·lícules sobre Xile i els Tupamaros que vaig veure a París (hauria estat molt útil de prendre'n nota, però no es podia): em va semblar curiosíssima la quantitat de vegades que aquests moviments d'esquerra, marxistes, parlaven de pàtria, patriotisme, etc. En fi, que per un costat sembla clar que el marxisme refusa tota possibilitat d'idea de pàtria, de les minories nacionals, però, en canvi, en altres moments o en altres circumstàncies, allò de «Patria o muerte: venceremos» o de «la Pàtria dels treba-

lladors» és un eslògan suficientment utilitzat. Tot això fa veure, doncs, que una visió excessivament esquemàtica —com la de Stalin— que referís la idea nacional al triomf de la burgesia, durant la Revolució Industrial, i l'ocupació de l'Estat i la creació d'un Estat unificat per part de la burgesia, seria una idea breu, excessivament esquemàtica i incompleta.

Per altra banda, l'anàlisi que els polítics marxistes han realitzat sobre el fet nacional o la teoria que n'han obtingut comencen a ser criticats com a instrumentalitzadors dels moviments nacionals. Un estudi, fins i tot lleugerament superficial, de les coses de Stalin i de l'aplicació concreta a Catalunya —com després veurem— permet adonar-se rapidíssimament que el fet nacional és una mena de cosa accessòria que no té un valor en si mateixa, que és positiva o negativa segons l'aplicació i la utilització concreta que se'n pot fet. En definitiva, doncs: una instrumentalització total i absoluta, tàctica, dels moviments d'afirmació nacional.

Estic molt poc al corrent de la bibliografia estrangera en aquest sentit, però la lectura d'allò que a mi m'ha semblat més treballat, més dens (que són els articles d'Hélène Carrère d'Encausse sobre la formació de la doctrina de les nacionalitats en el pensament marxista), demostra clarament el que acabo de dir, o sigui, que hi ha hagut una instrumentalització teòrica i sobretot pràctica d'aquests moviments.

El punt central de la crítica em sembla que és el d'assimilar la idea de nacionalitat a l'afirmació de la burgesia com a classe dominant, i, al seu pas, a la seva conversió com a grup social que domina l'Estat. Aquest esquema, que faria dir que les nacionalitats es desenvolupen al llarg del segle XVIII, i, sobretot, a partir de la formació de la monarquia nacional unificada (o almenys en alguns països), i etc., és un esquema que deixa absolutament al marge països mil·lenaris com, per exemple, la Xina i Egipte, que resultarien inclassificables. En definitiva, la idea d'aquest model europeu occidental, model de desenvolupament historicoeconòmic (que, en el fons, no és altra cosa que un esquema o una forma de desenvolupament que s'ha donat a França, a Gran Bretanya, i, en molt menor mesura, a Itàlia o Alemanya,

nya), em sembla que està bastant en crisi. Intentar aplicar, doncs, aquest esquema de desenvolupament a tots els països i pobles del món em sembla històricament impracticable, ja que hi ha una excessiva identificació entre nació Estat i una menysvaloració dels distints pobles que no hagin creat aquest Estat unificat.

En segon lloc hi ha les noves interpretacions entorn de la Revolució Francesa; em sembla que es pot posar de relleu la idea que la Revolució Francesa no és, com podria semblar en un esquema marxista, una revolució burgesa típica, triomfant, sinó molt més: és una revolució burgesa i popular. En tot cas, quan, amb Napoleó, la Revolució Francesa quedarà disminuïda, apaivagada, serà aleshores que la burgesia estarà clarament en el poder. Però en l'etapa precedent, en canvi, hi havia molt més que una burgesia al poder: es tractava d'uns intents de revolució popular.

Una nova interpretació d'aquest tipus, en el cas concret d'Espanya, ens portaria a dir (com ens explicava l'altre dia en Fontana en una conferència) que la revolució burgesa es realitza ja pels volts de 1837. En conseqüència, doncs, tot el que vindria *a posteriori* d'aquest triomf de la revolució burgesa espanyola de 1837, tots aquests moviments de protesta popular democràtica, serien el revers d'uns intents de la burgesia per prendre el poder: serien uns intents de les classes populars per fer front, per atacar l'Estat de la burgesia.

Aplicat això al problema nacional a la segona meitat del segle XIX, tindriem aleshores que aquestes crítiques contra l'Estat, que aquesta oposició democràtica a l'Estat, no vindria de la burgesia per arribar en concret al poder, sinó al revés, de les classes populars especialment urbanes i subordinadament camperoles per combatre un Estat de la burgesia. Naturalment un Estat de la burgesia en què la burgesia industrial catalana, la burgesia de la Revolució Industrial, hi està directament, encara que subordinadament, lligada.

En uns altres termes, em sembla que la idea o la visió que tenim del fet nacional és una visió excessivament política, que deriva molt dels programes dels partits polítics, de les reivindicacions més estrictament polítiques, i que quan analitzem el fet

nacional l'analitzem molt en funció d'aquestes coordenades dels partits i dels programes polítics. Crec que, en canvi, per a una anàlisi històrica de la nacionalitat calen força coses més que aquesta anàlisi dels partits o de les seves ideologies. En aquest sentit crec que s'han d'integrar, en un treball, anàlisis sobre el que en podríem dir consciència idiomàtica, perquè considero que l'idioma forma part d'una nacionalitat (i aquest punt es troba també dins l'esquema de Stalin). Per tant, cal tenir en compte tant la pervivència d'una consciència idiomàtica en el terreny escrit —i conseqüentment analitzar en la literatura la pervivència, l'existència, el desenvolupament d'una nacionalitat—, com, i em sembla més important, la pervivència d'una consciència idiomàtica en el camp de la paraula. Dic que em sembla més important perquè crec que el fet nacional és molt més un fet de les classes populars que no pas de les respectives burgesies d'aquests països. Pel que fa a les classes populars, doncs, que en el segle XIX són fonamentalment analfabetes o, en tot cas, són analfabetes en el seu propi idioma (perquè no reben un ensenyament oficial en el seu propi idioma), cal cuidar molt especialment l'estudi, la interpretació sobre la consciència de parla dins d'una determinada nacionalitat. Com també, tot i que pot semblar una mica exagerat, els elements de consciència psicològica de pertànyer a un determinat nucli nacional. Tema en què no s'entra sovint, però que d'una manera o altra crec que s'hauria d'abordar. Jo apuntaria alguns exemples indirectes de consciència psicològica particular, com ara el fet d'organitzar partits i àmplies agrupacions socials, no es tracta de generar consciències de l'Estat, sinó particulars. Al llarg de la història de Catalunya és una relativa constant el fet que en el Principat no predominin els partits polítics de l'Estat espanyol, sinó els individualitzats, els partits polítics del mateix Principat. Igualment és constant el pes de les organitzacions sindicals, encara que pugui no semblar-ho, ja que la Confederació Nacional del Treball és una unió sindical per tot Espanya i no pas un sindicat català o un partit polític català (com la Lliga Regionalista o la Unió Socialista de Catalunya, etc.); en canvi, no es tracta d'un cas diferent, ja que corrobora la teoria,

crec: com és ben sabut, la CNT és una unió sindical que pretén influir i dominar tot Espanya a partir de Barcelona. Seria, aleshores, un exemple aberrant, però que aniria en la mateixa línia. Un altre element d'aquesta consciència psicològica particularista podria ser, sembla, l'antiestatisme, del qual podem trobar perfectes rastres tant en les organitzacions o en els moviments de la petita burgesia o de les classes populars com en el món del proletariat. O encara altres com l'antimilitarisme, o el refús d'integrar-se en l'aparell militar (és a dir, que els elements d'aquesta nacionalitat s'incloguin com l'oficial dins les files de l'exèrcit), o en l'aparell administratiu de l'Estat. En definitiva, tot i que això són només alguns punts, poc treballats, em sembla que s'ha d'anar una mica més enllà d'una visió de la nacionalitat que sigui exclusivament de partit polític o d'ideologia dels partits polítics. Jo he intentat trobar més aviat aquest tipus d'element secundari que manifesta l'existència d'una particularitat.

3) En el nostre cas és evident que hi ha una historiografia important, però en canvi no hi ha treballs sobre el moviment nacional català. I jo diria que, si exceptuem el cas de Rovira i Virgili, els estudis del qual tenen ja més de cinquanta anys de vida, no hi ha hagut pràcticament cap esforç per part de polítics i historiadors del país per estudiar això, per fer-ne un treball de conjunt. En aquest sentit, per exemple, el fulletó publicat pel PSUC, *El problema nacional català*, té importància perquè és un dels pocs que tenim d'un intent de treball historicopolític sobre el tema. Hi ha gairebé més treballs de tipus crític, de tipus periodístic hostils (per exemple el de García Venero), que no pas estudis seriosos de conjunt sobre el tema. En conseqüència, aquí hi ha un buit important a cobrir que, a poc a poc, i en l'actualitat, em sembla que es comença a anar omplint per via de diversos treballs monogràfics.

4) Per un costat em sembla important el cas del llibre d'Ernest Lluch, *El pensament econòmic a Catalunya (1760-1840)*. Entre moltes altres coses, crec que conté elements prou importants per veu-

re que, al llarg del segle XVIII, i contràriament al que ens semblava, Catalunya no cedeix el seu particularisme a canvi dels beneficis econòmics que li dóna el reformisme borbònic, sinó que, al contrari, hi ha una sèrie d'intents d'evitar-ne l'assimilisme. Aquesta és una via, un treball que em sembla útil i important.

Per un altre costat, hi ha una sèrie de treballs sobre partits polítics i agrupacions; tothom els coneix, però potser val la pena que els citi per fer-ne una mica de recordatori. Hi ha els treballs sobretot d'Isidre Molas i, en segon lloc, de Borja de Riquer sobre la Lliga Regionalista, molt importants, però per al punt que ara intentem tractar són també, em sembla, els més en certa manera equívocs, perquè precisament toquen el partit polític català més directament lligat a la burgesia i que, per tant, podem anomenar burgès més tranquil·lament. Això és plantejar-se poc aquest conflicte que estic intentant d'explicar entorn de la interpretació que creu que tot moviment nacional o tota reivindicació d'una minoria nacional és nacionalisme burgès. Els treballs són interessants, però toquen el punt, precisament, sobre el qual els historiadors donem més idees per reafirmar el criteri que el moviment nacional etc. és la burgesia.

Altres treballs, encara menors —vull dir que no tenen la consistència del treball de l'Isidre Molas—, són, per exemple, el d'Anna Sallés sobre l'Esquerra Republicana de Catalunya, o el de Rodés i Jose-Luis Martín sobre la Unió Socialista de Catalunya, o bé el treball en curs que està fent Ucelay Da Cal sobre l'Estat Català i, en general, el separatisme català al segle XX, o els treballs d'en Cucó sobre el valencianisme i, en un terreny molt més menor, el que ha fet Cucurull, o jo mateix, sobre el federalisme. Segurament em deixo moltes altres coses. Això són una sèrie de línies d'investigació monogràfica per contribuir a donar una nova visió del fenomen dels moviments d'afirmació nacional. De tota manera són encara treballs monogràfics i continua faltant l'estudi de conjunt sobre tots aquests factors.

Hi ha també, en un altre aspecte, els treballs jurídics que s'estan fent sobre els Estatuts d'Autonomia, etc., sobretot dins el seminari d'Isidre Molas.

Un altre grup molt important, historiogràficament em sembla que el dominant, és el que forma la línia que podria anar des de Vilar a Fontana passant per Solé i Tura. Encara que tots tres siguin políticament, personalment i metodològicament bastant diferents, crec que han donat força el to de la interpretació política sobre el fet nacional. Partint d'una base de la història marxista més o menys econòmica, han considerat, en aquest cas del nacionalisme, que és un fenomen burgès, un moviment burgès, i que, en conseqüència, el moviment nacional català de fet sota la direcció de la burgesia no tan sols durant el segle xx, sinó també en el xix. Crec que en gran part això ja es pot trobar exactament en els escrits d'en Maurín els anys 1930, 1931, i 1932, per exemple la idea (gairebé més fina que alguns dels punts tocats per algun d'ells) de les dues etapes del moviment nacional: una etapa a mans de la burgesia i una altra a mans de les classes populars. De tota manera, a mi em sembla que això no és excessivament correcte, entre altres coses pel fet, algunes vegades suscitada a discussió pública, que, si la burgesia —i repeteixo l'esquema— és una classe social nacionalista del mercat nacional que intenta crear, com va dir Marx i va repetir Lenin, resulta evident que la burgesia catalana industrial del segle xix va crear un mercat nacional espanyol i no un mercat nacional català, i, per tant, aquesta burgesia s'integrà o lluità pel domini (o per una aliança que li permetés tenir una part del domini) de l'Estat corresponent en aquest mercat nacional espanyol, és a dir, de l'Estat espanyol; en conseqüència, si és nacionalista d'algun tipus, serà nacionalista espanyola i no pas nacionalista catalana. La reacció contra això, en canvi, la reacció de les classes populars, aquesta sí que té un particularisme, i en conseqüència un particularisme català. Aquest és, doncs, un altre dels corrents actuals, potser el més important, respecte del tema.

5) Vistos aquests primers apartats, em semblaria important que en el futur poguéssim centrar la investigació en una sèrie d'aspectes: aclariríem molt respecte a aquesta nova visió més popular, més lligada a les classes populars, més àmplia que no pas unes

reivindicacions molt estrictament polítiques. Un seria, per a mi almenys, un treball més ampli sobre el segle XVIII en la línia del que ha fet Lluch, veient aquest intent de Catalunya o d'alguns sectors de Catalunya per tal de no entrar dins la monarquia unificada borbònica.

Un altre sobre el paper de la burgesia industrial catalana en el segle XIX, per veure fins a quin punt és correcte parlar, com es feia fins ara, d'aquesta burgesia com d'una burgesia més o menys catalanista, perifèrica, o bé si, al contrari, en aquesta integració per la lluita del mercat nacional es converteix en una burgesia espanyolista.

Continuant això, un aspecte també important per a mi és el paper que tenen les classes populars barcelonines en el període més o menys de 1840 a 1843 en les bullangues, tan poc estudiades. Veure, doncs, fins a quin punt hi ha una reacció de massa urbana contra aquesta creació d'un Estat unificat en mans de la burgesia, etc.

O bé, un altre: la reacció del camp català contra la centralització. En aquest sentit hi ha treballs sobre els carlins que plantegen el fenomen sobre noves bases, com el de J. Torras. Entre les últimes coses publicades, és remarcable el *Triptico carlista* de Seco, que conté una sèrie de cartes molt interessants d'un carlí català del període de final de la dècada dels quaranta al comte de Montemolin, i en què es manifesta clarament com allò que podríem anomenar nacionalista català.

Un altre punt seria el tema de l'existència d'una consciència particular en els moviments de les classes populars a la segona meitat del segle XIX, especialment entre les files del federalisme i de l'obrerisme. El treball que vaig fer sobre el federalisme intentava aportar almenys algun detall en aquesta direcció.

Per al segle XX, un aspecte molt important seria veure, com està fent Da Cal, quin és el paper dels nuclis minoritaris del separatisme i si aquest separatisme és un esforç d'algun sector de la burgesia o si, al contrari, és un esforç d'alguns nuclis proletaris per donar al moviment nacional una consciència nova i diferent.

Per al nostre tema em semblaria també molt important veure quin paper tenen les organitzacions obreres i les classes populars durant la Segona República i la Guerra Civil, en la formulació d'una nova doctrina sobre Catalunya i els seus drets.

6) Lligant-lo amb aquest últim punt, voldria fer un petit esquema (molt embrionari, com tot el que he dit) entorn del que he anat trobant. És evident que, amb la proclamació de la Segona República, sorgiran o es desenvoluparan o s'afermaran una sèrie de grups i grupuscles obrers. La majoria són poc importants des del punt de vista numèric, perquè no superaran els centenars o els milers d'afiliats, però en canvi ho són molt des del punt de vista de la formació de noves doctrines o de nous esquemes de moviment. He dividit aquests grups en dos sectors amplis: el sector marxista i el sector llibertari (molt més important numèricament el segon, però molt més diversificat i en tot cas amb molta més importància de cara al futur el primer).

Dins del sector marxista hi ha dos grups, em sembla que prou clars i definits: un sector més o menys leninista i un sector socialdemocràtic. En el sector leninista hi podem incloure tant el Partit Comunista de Catalunya format el 1932 (en una línia de defensa de la Unió Soviètica i amb una concepció estratègica estalinista) com els grups antiestalinistes, és a dir, el Partit Comunista Català de Jordi Arquer i la Federació Comunista Catalana-Balear, més o menys d'en Maurin (unificats el novembre de 1930 amb la formació del Bloc Obrer i Camperol). Un altre grup són els més o menys trotskistes de l'Oposició Comunista d'Esquerra (o Esquerra Comunista), que amb el Bloc formaran, com sabem, el POUM. Hi ha també un quart grup que jo incloc dins del sector leninista, encara que de moment sembli una mica estrany: el d'Estat Català Proletari, perquè la lectura dels documents que publiquen durant el 1931-1932 m'ha fet veure que Estat Català Proletari és en certes coses tant o més estalinista que els altres, o que en tot cas és tan clarament socialista marxistaleninista com el mateix Partit Comunista de Catalunya o el Bloc. Per tant, he inclòs el grup aquí. Per al sector socialdemocràtic, hi ha un grup

català, la Unió Socialista de Catalunya, i uns grups que, diguem-ne, mantenen encara una fidelitat a les organitzacions espanyoles, com la Federació Catalana del PSOE o la UGT.

Dins del sector llibertari, naturalment, la CNT i la FAI, i l'escissió dels trentistes.

Considerant aquests grups i el seu paper en relació amb el problema de Catalunya, cal fer una sèrie de reflexions:

- a) El naixement de la Unió Socialista de Catalunya el 1923 és, evidentment, un naixement derivat d'un fet nacional, és a dir, la Unió Socialista de Catalunya volia un partit propi en què pogués defensar les seves esperances i idees polítiques per Catalunya i no ho veié possible dins del Partit Socialista.
- b) Tant el Bloc Obrer i Camperol com el POUM, que teòricament són partits o organitzacions de massa a escala espanyola, com també la Federació Comunista Ibèrica, de fet resulten uns partits amb actuació fonamental a Catalunya, una mica com el que passa a la CNT (i que em replegui el Sr. Bonamusa, que ha treballat sobre això).
- c) El Partit Comunista de Catalunya neix, el 1932, un cop ha quedat absolutament i totalment demostrat, amb la proclamació de la República, que un partit obrer, a Catalunya, si vol tenir una certa importància, ha de ser un partit d'organització catalana; no pot ser una filial, o en tot cas no pot ser una simple delegació, des de Madrid, d'àrea de treball polític.
- d) Un exemple al marge d'aquests i que ja hem citat anteriorment és el de la CNT, un partit que se sent molt més clarament de tot Espanya, que pretén utilitzar la plataforma de Barcelona i Catalunya com a influència per a tot Espanya (és a dir, en certa manera extrovertir el paper de Catalunya a tot Espanya).
- e) A nivell doctrinal, em sembla que tant el Partit Comunista de Catalunya com el Bloc Obrer i Camperol com l'Esquerra Comunista són grups molt clarament influïts per

les teories de Lenin i Stalin sobre el fet nacional. Hi ha alguns detalls d'aplicació nova i concreta a Catalunya, però la major part de les coses que diuen estan molt en la línia del fulletó de Stalin sobre la qüestió nacional. En canvi, crec que la Unió Socialista de Catalunya diu coses diferents sobre això, i no sé fins a quin punt no està influïda per les teories del que anomenem l'austromarxisme (tot això no ho veig prou clar, em sembla que s'hauria de treballar més).

- f) Treballant en l'anàlisi del fet nacional es troba un tema molt important: aquella idea de Lenin que, dins una minoria nacional, l'acció dels partits obrers ha de ser de combatre la seva burgesia nacional i, en canvi, dins la nacionalitat gran de la qual parlàvem abans, els partits obrers han de combatre la seva pròpia burgesia. Dit d'una altra manera, el partit obrer català hauria, doncs, de desemmascarar, denunciar i atacar la burgesia catalana a més de —i molt secundàriament— plantejar els problemes nacionals; i, en canvi, a la inversa, el moviment obrer espanyol hauria de desemmascarar, lluitar, etc., contra la burgesia espanyola i —fonamentalment— posar de relleu la defensa dels drets del pobles hispànics, els drets d'autodeterminació, etc. La constatació que cal fer per a aquest període de la República (i jo crec que per a etapes anteriors i posteriors també) és que, efectivament, l'obrerisme català ha denunciat llargament i sistemàticament la Lliga Regionalista, la «Ceba», el catalanisme de dretes, la burgesia, etc. però això no té en absolut cap paral·lel amb la mateixa denúncia per part del moviment obrer espanyol respecte de la seva burgesia nacional. És a dir, que podem utilitzar centenars de textos, milers d'imprecacions del moviment obrer català contra la seva burgesia des de mitjan segle XIX fins a 1974, però si poséssim això en un sac, i en un altre hi recollíssim la lluita de l'obrerisme espanyol en favor dels drets de les minories nacionals i el desemmascarament de la seva pròpia burgesia respecte d'aquest tema, la propor-

ció seria —almenys en el meu treball— aproximadament de 1'1 per 1000. O sigui, paral·lelament a aquest desemmascarament de la burgesia catalana en relació al fet nacional, no hi ha hagut un paral·lel desemmascarament, per part del moviment obrer espanyol, de la pròpia burgesia entorn del seu paper imperialista respecte dels drets del poble de Catalunya —l'autodeterminació de Catalunya, en aquest cas—, com tampoc, evidentment, respecte dels drets dels marroquins, de la seva independència, etc. (això es veu en un dels últims llibres publicats per Miguel Martín sobre el Protectorat del Marroc i el paper dels partits polítics i les organitzacions en aquest punt).

- g) Un altre tema que es constata en aquesta etapa de la República és la utilització de la immigració com a xantatge polític. Que és, em sembla, una conclusió que es desprèn en certa manera del punt anterior. És a dir, la immigració no és vista com l'aportació, la vinguda a Catalunya, d'una sèrie d'homes que s'han d'incorporar i que han de reivindicar els seus drets (i que, per tant, les organitzacions obres potser tenen l'obligació d'explicar-los que aquest país té uns drets nacionals, té unes reivindicacions nacionals no realitzades perquè està oprimida), però el que es fa, al contrari, és utilitzar aquesta massa d'immigrants com una força de xoc dialèctica, remarcant els inconvenients, els desavantatges de l'ús d'uns conceptes nacionals de cara a una massa, es diu, no assimilable i que no els accepta. Aquest xantatge, utilitzat el 1931-1932, segueix encara en ús. Tampoc no es diu que els partits polítics d'esquerra del lloc d'on procedeixen els immigrants tenien l'obligació d'explicar-ho i de denunciar primer l'actitud assimilista de la seva pròpia burgesia.
- h) Un altre sofisma ja usual en el període estudiat és el de l'idioma: l'idioma cultural, l'idioma gran, l'idioma internacional. Enfront de les reivindicacions idiomàtiques s'oposarà sempre una posició pseudomarxista: la idea que, en el nostre cas concret, l'espanyol és un idioma molt més apte

per entendre'ns tots els espanyols, perquè ens puguem entendre a l'estranger, etc.; i, sobretot, que això és un pas cara a l'idioma internacional. Diuen que l'ús dels idiomes de les minories nacionals és un fre per a la gran comprensió internacional. Però aleshores passa que aquesta comprensió internacional queda aturada a l'idioma nacional de l'Estat.

- i) En el cas dels llibertaris, alguns dels problemes que es plantegen són diferents. El moviment llibertari és sistemàticament federalista, però aquest federalisme es pot convertir en una interpretació política equívoca —i estic fent un esquema, però em sembla que ho puc dir— que va des del refús, per part del sector Tierra y Libertad de la FAI d'acceptar els problemes nacionals, fins al cas, per exemple, d'Urales (més o menys lligat a les idees, sinó a l'organització de la FAI), que en nom del federalisme sosté una sèrie d'idees que, des de certs punts de vista, poden ser acusades de nacionalistes catalanes (idees com la particularitat de Catalunya, la influència determinista del mar i de l'economia de Catalunya en el caràcter català, l'especificitat de l'home català enfront de l'home espanyol, etc.). És a dir, que el federalisme del moviment llibertari pot donar lloc des d'una actitud política clarament centralista fins a una accentuació molt clara del particularisme català.
- j) Pel que fa als trentistes, ja s'ha dit prou vegades (encara que això sigui discutible) que són la reacció d'un sindicalisme majoritàriament català enfront d'unes tendències més extremistes controlades en gran part —o almenys més controlades— per homes que no són de Catalunya, és a dir per l'anarquisme estricte, etc. Tot i que això és bastant discutible, almenys algun d'aquests elements seria aprofitable per a una interpretació.
- k) Una idea de conjunt per a tot aquest període és que, de fet, tots els grups obrers citats fins ara, des dels trentistes i la CNT (potser amb algun matís més per part de la FAI) fins al Partit Comunista, tots accepten a la pràctica la Ge-

neralitat, l'Estatut de Catalunya, el dret d'autodeterminació, la idea de llibertat dels pobles, etc. Evidentment, amb matisos: des del sector d'Estat Català Proletari de Compte, que l'accepta d'una manera rodona total i que remarca molt clarament la necessitat d'uns partits propis i la idea d'autodeterminació com a idea prèvia a tot possible federalisme, etc., fins a sectors i nuclis com el BOC, sobretot, que l'accepten d'una manera molt més moderada. De fet, però, cap d'ells, en la proclamació de la República o la formació de la Generalitat, no està en contra ni de la Generalitat ni de l'autodeterminació. Repeteixo que hi ha matisos, però globalment es pot dir que tots ells hi estan a favor.

- 1) Una altra cosa és la col·laboració concreta amb la Generalitat i la seva política. Una posició és el col·laboracionisme de la Unió Socialista de Catalunya, que forma part del govern coaligada amb l'Esquerra Republicana. La major part dels altres grups ataca mesures concretes que pren la Generalitat i, en alguns casos, arriba fins i tot a demanar el canvi de la Generalitat per una altra mena d'organisme o el canvi de la política i del grup polític que dirigeix la Generalitat per unes altres línies polítiques. Per tant, l'acceptació en teoria de la Generalitat per gairebé tots els grups obrers es converteix, a l'hora d'elaborar una política concreta, en una actitud més flexible, més àmplia, en què entren més posicions. En algun moment determinat, per exemple, el Partit Comunista de Catalunya sosté la teoria de l'estatut dels obrers i dels camperols, en una línia que mesos després el mateix Partit Comunista desautoritzaria dient que és una exageració, i que l'autodeterminació no és només per als obrers i camperols, sinó per a tot el poble (era una línia esquerrana, esquerranista, diuen). En definitiva, l'acceptació, de fet, al començament de la Generalitat i de l'Estatut, al llarg de l'actuació d'aquest organisme i d'aquesta idea politicoadministrativa, es converteix en una actitud més flexible, amb acceptacions i també crítiques.

- m) Una de les idees en certa manera noves, que he trobat tot treballant, és entorn del retret que fins ara fèiem de política esquerranista a les organitzacions llibertàries, és a dir, que fets com els aixecaments de l'Alt Llobregat, etc. són un atac en certa manera utòpic, desafortat, excessiu, que vol cremar etapes d'una manera excessivament ràpida, enfront de la política de les classes populars que porta la Generalitat. Em sembla que aquest retret d'esquerranisme que hem atribuït a les CNT-FAI, o almenys al moviment llibertari en el seu conjunt, s'haurà de fer extensible, de fet, a tots els partits obrers (exceptuant-ne la Unió Socialista de Catalunya). Aquesta posició esquerranista enfront de la República de voler que canviï rapidíssimament no és pas patrimoni només dels llibertaris, sinó que també hi combreguen tranquil·lament, a més del Partit Comunista de Catalunya o el grup dels comunistes d'esquerra de Nin, els mateixos homes d'Estat Català Proletari, etc. És a dir, per tant, que, *a posteriori*, el treball d'historiografia ha fet una certa trampa i ha carregat el mort de l'esquerranisme al moviment llibertari, mentre que, com em sembla veure pels documents d'aquest període, la immensa major part del sector marxista (repetixo: excepte la Unió Socialista de Catalunya i, en menor grau, el PSOE-UGT) té també aquesta actitud de rebentisme enfront de la política concreta de la Generalitat.
- n) Un punt que manifesta això és, per exemple, el de la República Catalana proclamada al 14 d'abril i desapareguda tres dies després. Hi ha uns sectors que l'han acceptada molt de cor, la reivindiquen un cop ha desaparegut i estan enfadadíssims perquè no s'han fet prou esforços per defensar-la: aquest és el cas d'Estat Català Proletari, i en gran part també el de Bloc Obrer i Camperol (no, en canvi, el de PSOE-UGT). Altres grups, en canvi, com el Partit Comunista de Catalunya, fan una defensa i una reivindicació de la República Catalana que em sembla absolutament tàctica i instrumentalitzadora, com citava al començament en la introducció.

Un altre punt en què es veu també aquesta voluntat, en principi, d'acceptació dels drets de Catalunya, és la votació de l'Estatut. A l'hora de votar-lo, gairebé tots ells hi estan a favor, sobretot la Unió Socialista de Catalunya, el Bloc Obrer i Camperol i l'Estat Català Proletari. Més o menys a favor, però en tot cas no en contra, el PSOE-UGT. El Partit Comunista de Catalunya fa aquella proposta ideal, que citava abans de l'Estatut dels obrers i camperols. I la CNT-FAI es manté en una posició equívoca, la general, d'abstenció política, de no votar, etc., però, a l'hora de la veritat no van fer campanya contra l'Estatut i fins i tot molts d'ells van anar a votar-lo. Només un sector, el sector faista més estricta, que està en contra de votar, està també, és clar, en contra de votar l'Estatut concretament.

- o) Un altre element clar, dins l'anàlisi concreta d'aquests anys, és l'ús absolutament gratuït que es fa, al llarg de la història, dels conceptes marxistes. Jo no sé pas si ara els utilitzem o els utilitzarem millor, però em sembla evident que una anàlisi semàntica d'aquests textos fa veure que certs conceptes més o menys marxistes com burgesia, revolució industrial, revolució burgesa, petita burgesia, etc., són usats d'una manera absolutament gratuïta, apriorista i mecànica. Per exemple, dir que la República proclamada el 14 d'abril és petitburgesa, és burgesa, és antiproletària, és burgesa i de les classes populars... això ho fa un mateix grup més o menys marxista no pas al llarg d'uns mesos, sinó el mateix mes en textos diferents. Una conclusió directa que es treu del marxisme d'aquella època (no sé si dels marxismes de tota època) és que aquests conceptes marxistes bàsics són utilitzats amb un apriorisme polític absolut i no pas per anàlisi històrica. Em podria estendre bastant sobre aquest tema, que em sembla prou sucós, però apuntat així crec que ja és suficient.
- p) Entorn d'alguns conflictes plantejats a la Generalitat al llarg del 1931-1932, per al nostre estudi jo diria que n'hi ha dos d'importants. Un és el que fa referència a tota la

qüestió de la legislació social (legislació social en mans de l'Estat, legislació social en mans de la Generalitat), en què, sobre un problema de fet nacional català, s'interfereix una lluita pel predomini de les organitzacions obreres entre la UGT-PSOE per una part i la CNT per l'altra. La CNT temia que una política social portada des de Madrid significués el predomini dels socialistes, i per això a la pràctica dóna suport a la idea que fos portada des de Catalunya, des de la Generalitat: era la manera que la CNT, dominant a Catalunya, pogués influir-hi. Sense estar naturalment d'acord amb la CNT, estan d'acord amb aquesta línia la major part dels altres partits, amb excepció, en certa manera, del Partit Comunista de Catalunya, que, d'una banda, sembla donar suport a la idea que es legisli des de l'Estat, però, de l'altra, a la pràctica, diu també que Catalunya té dret a legislar en matèria social.

L'altre punt important és el conflicte d'idiomes a Catalunya: si l'idioma oficial ha de ser el català, si ha de ser el català juntament amb el castellà, etc. Aquí es desmarca un grup que en altres aspectes adopta una actitud més moderada: el PSOE català i la UGT, que en aquesta qüestió prenen una posició internacionalista al meu entendre falsa.

I, per al meu esquema, això és tot.